

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - לד לה

עיונים על הדף

שמחזיק מפתח להיכנס לביתו, אין מקום כלל להסתפק שזה ביתו. ההסתכלות הפשוטה, ששלו הוא, ולא מחמת דבר מסוים, אלא אין כלל מקום להסתפק. אע"פ שמעולם לא הכרנו את אותו אדם, ולא ידענו אם הוא דובר אמת אם לאו, הראיה הפשוטה שלנו, כאשר הוא נמצא בביתו, שלו! ואין כלל מקום להסתפק.

כאשר יש כבר סיבה להסתפק, דבר מה עורר אתנו לבדוק האם השתנה משהו, אנו נגיע להגדרות הלכתיות בהכרעת הממון, חזקה של "אנן סהדי מאי דתפיס האי דידיה הוא". וחזקה "מה שתחת יד האדם שלו".

אבל לא תמיד הענין מצד עצמו מעורר תמיהה, אמנם יש צדדים לדון, אבל כבר הכרענו אותם על ידי החזקות האמרות "מה שתחת יד האדם שלו הוא". אבל במקום שיש סיבה להסתפק, מחמת דבר זה או אחר, מה ענינו של אדם זה לרכוש הנמצא לפנינו, צריך להגיע ל"טענה" ותביעה. פעמים שהסיבה להסתפק היא מכח טענות, ואז הטענה היא תביעה על הממון. או שיש אפילו בלא טענותיהם, סיבה להסתפק, והוא הנקרא בכל מקום "דררא דמונא", אז תביעה וטענה באה להוות שייכות לממון.

ובדוגמה לדבר, אדם שהרים מציאה ברחוב ואומר שלי היא, ואין בה סימן וכו', ואין נגדו אף אחד, אין כלל מקום להסתפק, על אף שליכא מוחזק לאחר. אם יבא אדם, ויוציא ממנו, הרי כל מי שיראה יצק, שהשני הוא גלן. מהיכי תיתי לומר שאין זה של הראשון, והוא הנקרא אנן סהדי מאי דתפיס האי דידיה הוא. ואם יביא זולתו ראה ששלו היא, או סיבה לתביעה מחמת מכר או כל כה"ג, הרי הכא נצטרך לדון בטענותיהם, וכל טענה ותביעה תיצור כלפי הבי"ד שייכות לטוען לממון המוטל לפנינו.

ד. אולם יש מקומות שנדון ב"דררא דמונא" והוא כביאור התוס' (ריש ב"מ ב, ב) ספק לבי"ד בלא טענותיהם. והוא כעין המחליף שור בפרה, עצם מציאות הדבר הוא ספק, אפילו בלא טענותיהם. וכן בריש השותפין (לעיל ב, א) בדון כותל שנפל, שדינו יחלוקו. ואמרו תוס', שהרי אפילו בעוד הכותל היה קיים, היה סיבה להסתפק מי בנה את הכותל. ואיכא דררא דמונא, לפיכך דינו יחלוקו וכו'.

ואלא כאן יש מקום לומר חזקה מה שתחת יד האדם שלו, במקום שזה יכול להוות חזקה, בלא סיבה לומר שהשתנה. שהרי כפי שיבואר להלן (לו, א) הגודרות אין להם חזקה, מבואר שבמקום שהענין משתנה אין מקום לומר שנחזיק בחזקה שמה שתחת יד האדם שלו.

אדם שטוען להוציא מן המוחזק או מן התפוס בטענה שלי הדבר, וסתם ולא פירש דבריו, הרי אין לומר שזאת תקרא "טענה". שהרי במה הוא טוען ובמה הוא תובע. צריך סיבה לעורר את הספק, וזאת למדנו ביתר שאת מדברי הגמ' (להלן, מא, א) "כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה. כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי, והוא אמר לו, שלא אמר לי אדם דבר מעולם, אינה חזקה". כל טענתו היא, שמעולם לא בא אדם וטען עליו, זאת ודאי לא יכולה להוות ראייה, וטענה להחזיק בקרקע, עד דבש"ס הקשו הרי הוא מילתא דפשיטא, ומאי אתא תנא לאשמועין. והיה ס"ד שנעשה טענין שאף היא מיסודה טענה, ובלא"ה לא היו סיבה להסתפק על דין הממון. וכדברי הרשב"ם (שם ד"ה פשיטא) דכיון דאין לו טענה אינה חזקה עכ"ל. מדוע אין לו טענה, הרי אמר, "לא אמר לי אדם דבר מעולם", אלא זה אינו סיבה לדון בגוף הממון. למדנו מכך, שטענה צריכה להוות סיבה ושייכות לגוף הממון.

ה. עד עתה שמענו שטענה ותביעה הם יוצרים שייכות לממון, במקום שיש "דררא דמונא", הרי זה יוצר שייכות לממון. ובמקום שאין "דררא דמונא", יוצרת הטענה סיבה להסתפק. וממילא הדר דינא שיוצר שייכות לממון מכח הטוען.

ואיברא במקומות מסוימים מצאנו יותר, הרי"י מיגאש (בסוגיא שלנו סוד"ה כל דאליים גבר) כתב וז"ל "אבל היכא דחד מניה קאמר שמא. ואיך אמר ברי, כיון דההיא מידי לאו ברשותי דחד מניהו הוא מוקימן ליה ברשותא

"ספק בממון" "טענה" והכרעת בית דין.

בסוגיא לפנינו הביאה הגמ' כמה וכמה נושאים של ספק בממון מחמת תביעה, מחמת שהדבר עומד בספק מחמת עניינו. ובראשונים הביאו עוד כמה וכמה גמרות שהובאו בהם עניינים אלו, ופסק ההלכה והכרעת הבית דין משתנה ממקום למקום, א. יחלוקו. ב. שודא דדייני. ג. כל דאליים גבר. ד. יהא מונח. ה. המוציא מחברו עליו הראיה. וצריך לברר ולהשכיל בכל מקום טעמו וסיבתו. ננסה במסגרת המצומצמת לפנינו לברר מעט מנושאים מורכבים אלו, ע"פ דרכם של הקדמונים בביאור הסוגיות.

א. בתחילת בבא מציא (ב, א) שניים שמצאו טלית וכל אחד טוען כולה שלי, כל אחד נשבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו. נוטל חצי טלית. כבר שם בסוגיא מבואר בגמ' ובדברי הראשונים שבטלית אומרים יחלוקו, ולא בכל מקום.

בגמ' לפנינו הביאו את הנידון של מחליף פרה בחמור או מוכר שפחתו ולא ידוע מתי ילדה, האם לפני המכר והוולד שייך למוכר, או לאחר המכר והוולד שייך ללוקח. הגמ' לפנינו הביאה רק את שיטת סומכוס, ועי' תוס' בארוכה שאין זו ראייה שנוקטים להלכה כסומכוס. למעשה, לדעת רבנן אומרים "המוציא מחברו עליו הראיה", ולסומכוס חולקים.

בדיון של ההוא ארבא, ואין מוחזקים פסק רב נחמן כל דאליים גבר. בדיון ב' שטרות היוצאים ביום אחד, נחלקו רב ושמואל, לרב יחלוקו, לשמואל שודא דדייני. (ביאר הרשב"ם, לרב הוי ספק בממון אמיתי ואין אחד יותר מוחזק מחברו לכן יחלוקו. אולם שמואל סבר שאם תאמר יחלוקו יש אחד שבדאי יפסיד, לכן הולכים לפי אומדן דעתם של הדיינים למי היה הנותן מתרצה יותר. בתוס' ביאר שלפי אומדן דעתו של דין ותו לא.)

ב"מנה שלישי", היינו שניים שהפקידו, אחד הפקיד מנה ורעהו הפקיד ב' מנים, וכל אחד טוען שהמנה השלישי שלי, דעת רבנן שהמנה השלישי היא מונח היות ולגביו יש בודאי רמאי. דעת רבי יוסי, במנה שלישי הכל היא מונח כדי היות ויש ודאי רמאי, או מצד שקנס רבי יוסי את הרמאי גם על מה שיש לו בודאי כדי שיודה על האמת.

ג. ננסה להעמיד עוד מספר נקודות שצריכות הבנות בסוגיא לפנינו, הגמ' מחלקת בב' הגדרות, בין הנידונים א. "איכא למיקם עלה דמילתא". ב. "דררא דמונא". כאשר שאלו בבמ' מדוע פסקו בספינה "כל דאליים גבר" ולא כמו הנידון של ב' שטרות, תירצה הגמ' בב' שטרות לעולם לא נוכל לברר מה הדין, לכן לרב יחלוקו ולשמואל שודא דדייני. אולם בספינה יתכן ובעתיד יתברר הדבר, אמרו כל דאליים גבר. מה ההבנה, מה החילוק אם יש צד שיתברר הדין או לא, עפ"י נבין את שורש ההגדה ב"כל דאליים דבר" כלל הפחות לשיטת הרשב"ם.

כאשר הגמ' שואלת מדוע בספינה לא פסקנו יחלוקו כמו במחליף פרה בחמור, תירצה הגמ' שמחליף פרה בחמור יש "דררא דמונא". מהו דררא דמונא, ומדוע מחמת כך הדין שונה.

עד עתה הבאנו מספר דוגמאות שעל פניו נראים הם דומים, יש ספק של מי הממון, ובכל נידון הפסק שונה. בהקדמה לענין, ננסה להבין מהי תביעה, ואיך היא יוצרת ספק בממון, וכל פעם הדין ישתנה מחמת שינוי בהגדרת המוחזקות, ובסוג התביעה כפי שיבואר בעז"ה.

ד. מבואר בכמה וכמה מקומות בש"ס, שמספק לא מוציאים ממון, או מצד חזקת מרא קמא, או מחמת מוחזק, ויש גם בכמה מקומות הגדרה של "תפוס", ועוד חזון למועד בלנ"ד. בהרבה מקומות נזכר הדבר בתור "טענת ספק" שאין מוציאים ממון מחמת טענה זו. ומאיך "טענת בריא" היא סיבה מספקת כדי להוציא ממון.

בפשטות, "טענה" היא תביעה. טענה יוצרת זיקה לממון, ופותחת לנו הסתברות מסוימת שמה שאנו רואים מול העיניים לא בהכרח נכון, יתכן והשתנה דבר מה ממה שהיה מוחזק לנו עד עתה, ויתכן שלמרות הטענה צריך להעמיד את הדבר על חזקתו.

במקום שאין מקום להסתפק, אין לטענה ותביעה מקום כלל. כגון, אדם

הדף היומי

סיכום הדף

נושא היום: תפיסה בקרקע. ספינה. ב' שטרות. מחליף פרה בחמור

אמר המחזיק ממך רכשתי ואכלתי שנות חזקה, **והביא** עד אחד שאכל ג' שנים. **תלמידי החכמים שלפני אביי רצו לתלות** בנידון של "נסכא דרבי אבא", אדם חטף חתיכת כסף מחברו, בא הנגזל לרבי אמי וישב שם רבי אבא, הביא עד אחד שחטף ממנו חתיכת כסף, **אמר החוטף**, אמת חטפתי אבל את שלי נטלתי. **אמר רבי אמי**, איך נדון כאן, לא ניתן לחייבו שהרי אין שני עדים. **לא ניתן** לפטרו שהרי יש עד אחד. **לא ניתן** לחייבו שבועה, שהרי מודה שחטף. והרי הוא כגזלן שאינו נאמן. ואינו יכול להישבע שחטף את שלו, שהרי שבועה היא לסתור את העד, וכאן מסייע לו. **אמר רבי אבא** הרי הוא חייב שבועה שאינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו נשבע, משלם.

בדומה לנידון של נסכא לפי פסקו של רבי אבא, רצו לומר אף בנידון של עד אחד שהעיד ג' שנים על אכילת פירות, אין עדות על חזקה, ואינו יכול להישבע שאכל את שלו שהרי מודה הוא לעד אחד, א"כ שישלם. **אמר אביי**, בנידון של ה"נסכא" העד בא כנגדו, ואם היה בא עוד עד אחד, היו מוציאים ממנו את החתיכת כסף, **אולם כאן העד מסייע** ואם היה בא עוד עד, היו יוצרים מוחזקות לאוכל פירות. **והדמיון לנסכא דרבי אבא**, לאופן שבא עד אחד והעיד שאכל שנתיים בלבד, מעתה צריך המחזיק להחזיר את הקרקע, **אם היו עדים על אכילת הפירות, היה חייב להחזירם. אם לא היו עדים** היה נפטר, עתה שיש עד אחד זה דומה לדינו של רבי אבא, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

שני אנשים שדנו על ספינה, בא אחד לבי"ד ואמר תפסו את הספינה עד שאביא עדים שהיא שלי. **לדעת ר"ה**, תופסים כדבריו. **לדעת רב יהודה**, אין תופסים. **הלך ולא מצא עדים**, אמר לבי"ד תוציאו את הספינה ותחזירו למצב הקודם שיהיה כל דאלים גבר, **לדעת רב יהודה**, לא מוציאים. **לדעת ר"פ** מוציאים. **ופסקו הלכה**, לא תופסים, אבל אם תפסו לא מוציאים.

שניים שדנים על ספינה או על קרקע ואין לאחד עדות או חזקה יותר מלשכנגדו, **אמר ר"ב** כל דאלים גבר. **ביארה הגמ'**, שנפסק כל דאלים גבר כיון שאפשר ויהיה ניתן לברר עם מי הדין, **לכן** במצב עתה ב"ד לא נזקקים לדון ואומרים כל דאלים גבר.

אולם בשני אנשים שמוציאים שטר שקיבלו מתנה קרקע מסוימת ביום מסויים, לעולם לא יתברר הדין עם מי, **לכן לדעת רב**, יחלוקו. **לדעת שמואל**, "שודא דדייני", היינו ב"ד אומדים למי הנותן היה רוצה יותר לתת. בנידון של "מחליף פרה בחמור" או מכר שפחתו, וילדה, ולא ידוע האם הלידה הייתה לפני המקח או לאחריו, המוכר טוען הלידה הייתה קודם המקח, הקונה אומרי ברשותו ילדה. **הדין יחלוקו. ולא אומרים** כל דאלים גבר, כיון שיש "דררא דמונא", היינו (לתוס') ספק לבי"ד אף בלי הטענות, **אולם** כאשר רק מחמת הטענות נותר הספק אומרים כל דאלים גבר.

אמרו נהרדעי, אם אמרו כל דאלים גבר ותפס אדם מן השוק, אין מוציאים מידו, **ע"פ דברי רבי חיא**, שאם אדם גזל חפץ שאינו מבורר למי שייך אינו מוגדר לגזלן, ואין ב"ד מוציאים מידו. **רב אשי** חולק וסובר שמוציאים מידו, ומה שאמר רבי חיא אינו גזלן ביחס למצוות השבה, שלא יוכל להשיב.

אף שלדמו במשנה חזקת ג' שנים, **אמר רבי אבא** אם יש עדים **שהמערער הטעין פירות** על המחזיק, הרי זה חזקה לאלתר. **ואמר רב זביד** אולם אם טען המערער שעובד המחזיק אצלו כאריס נאמן. **אולם לאחר ג' שנים** אין זו טענה ונאמן המחזיק.

אמר רב אשי לרב כהנא, ומה יעשה בעל הקרקע עם אריסו לאחר ג' שנים, האם יוכל האריס לטעון חזקה. **אמר ר"ב**, על הבעלים לערער ולמחות כדי שלא ייצור האריס חזקת ג' שנים. **וכן הדין** ב"משכנתא דסורא" שיורד המלווה ואוכל פירות מן השדה עד תשלום כל החוב, ו"משכנתא דסורא" זה תקנת חכמים, **ולא יתכן** שיעשו תקנה שיצא ממנה מכשול ויטען המלווה חזקת ג' שנים, **אלא בהכרח** היה לו למחות, כך הדין אף הבעלים צריכים למחות כדי שלא שיהיה טענת חזקה לאריס.

אמר רב יהודה בשם רב, כשם שלגוי אין מועילה חזקה ורק ע"י שטר נאמן להחזיק בקרקע, **כך ישראל** שטוען שקנה קרקע מנוכרי, **ועתה** מערער ע"ז ישראל שהחזיק קודם הנוכרי, היא נאמן רק בשטר. **וביאר הרשב"ם** שהיה לקונה מן הגוי לדרוש שטר שקנה הגוי את השדה כדון, ואם לא תבע הזיק לעצמו.

דהוא דקאמר ברי והוה איך מוציא מחבירו דקיי"ל ברי ושמא ברי עדיף וכו' עכ"ל.

מבואר מדברי הר"י מיגאש דבר חדש, אף שקיי"ל בכל מקום ברי ושמא לאו ברי עדיף, הכא היות וליכא מוחזק, הרי ברי עדיף. וביותר, לא רק שברי עדיף, ומכח טענת יש לדון שהממון באמת צריך להינתן למי שטען ברי, אלא היות וטען ברי, הרי הברי יצר תפיסה בממון, ומוחזק. עד שכתב הר"י מיגאש, "והוה איך מוציא מחבירו עליו הראיה". למדנו מתורתו של הר"מ, שפעמים כח טענת ברי במקום שאין מי שמעכב באותה רמה של טענה, הרי הוא יותר מוחזקות בממון. למדנו מכל הנ"ל, כאשר אין "טענת בריא" לא שייך להוציא ממון ממוחזק, לפי ההסתכלות הפשוטה הממון שלו, עד שיבא מאן דהוא ויטען בראיה מוצקת שלא כך הדבר.

מעתה ננסה לרדת לעומק ושורש הנידונים בגמ' לפנינו. בנושא של ספינה פסקו "כל דאלים גבר". כתב הרשב"ם ("ד"ה זה אומר") "אין עדות וחזקה לזה יותר מלזה". כלומר אם היה עדות, היה סיבה ללכת אחר העדים ולפי בירור הטענות. אין חזקה, לא של חזקת מרא קמא, שנוכל לומר העמד דבר על חזקתו, ולא תפיסה של מוחזקות של אחד משני התובעים.

אלא מדוע לא אומרים יחלקו או שודא דדייני. כאן אמרה הגמ' "איכא למיקם עלה דמילתא", מבאר הרשב"ם ("ד"ה התם") "דליכא לא שטר ולא עדים ואיכא למיקם עלה דמילתא אם יבאו ויעידו של מי הוא הלכך אין כאן לומר חלוקה ושודא דשמא יבאו עדים ויסתרו את הדין שדנו ב"ד הלכך אין ב"ד נזקקין להם לדון דין שסופו לבא לידי עיוות אלא מניחים אותו וכל דאלים גבר עד שיבאו עדים ויבררו הדבר". מבואר ברשב"ם שורש כל דאלים גבר, אינו הכרעה הלכתית, בתורת פשיטות הספק או הכרעה בספק, אלא הנהגה מחמת חוסר ראיות. לכן נותנים לנידונים להסתדר ביניהם עד שתבא ההכרעה ההלכתית. (אמנם הרא"ש כאן סי' כב ביאר לא כך, אלא פסק שכל דאלים גבר הוא הכרעה בהלכות הבית דין ומי שיגבר ראשון בראיות הדין יהא עמו ובי"ד לא יתנו להם להיות בריב ונידון כל ימיהם. אמנם השיטמ"ק תמה מאוד על דברי הרא"ש ועיין.)

ומחמת האמור שהנידון בספינה שאין מוחזק ואין עדות וכו', כתבו התוס' ("ד"ה ארבא) שאין לומר שהדין יהא יחלוקו, וכן אין לומר בשניים אוחזים בטלית שיהא הדין כל דאלים גבר, שהרי שם הם אוחזים ומוחזקים לכל הפחות במשהו, ואם נפסקו שם כל דאלים גבר יעלה לנו שכביכול גרמנו שאחד יגזול את רעהו.

בנושא של מחליף פרה בחמור, ביארו תוס' שכאשר המצב עומד בספק לבית דין בלא לעורר דין וטענה, לא ניתן לפסוק כל דאלים גבר, היות והדבר מצד עצמו טעון בירור. והביאו בתוך דבריהם כמה וכמה סוגיות דומות לנושא של מחליף פרה בחמור, "דררא דמונא" פירוש דל טענתיהו מהכא יש ספק לב"ד דהי מינייהו הוה הולד אם נולד קודם שמכר או אחר שמכר. וכן בשור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ("ב"ק דף מו, א) בלא טענתם מסופקים ב"ד אף היה מנשה אם קודם שנגחה ילדה או לאחר נגחה. וכן בשור רודף אחר שור אחר והוזק (שם לה, א) יש להסתפק אם בשורו הוזק או אי בסלע לקה. וכן בכל מקום דפליגי רבנן וסומכוס. אבל הכא בזה אומר של אבותי שעל פי טענותיהן בא הספק אמרין כל דאלים גבר.

בדברי הרשב"ם מבואר הגדרה אחרת, שבנושא של ספינה, או ששייך לאחד או ששייך לשני, או שאחד צודק או שהשני צודק, שייכות לממון יש רק לאחד. אבל במחליף פרה בחמור, בתחילה היה שייך לאחד ובסוף לשני, ולשניהם יש תביעה ושייכות ממונית בספק.

בדברי הגמ' במנה שלישי שיהא מונח, כבר הארכנו בבא מציעא שכאשר יש ודאי רמאי, אומרים יהא מונח. ובכל האופנים יש צד שבאמת כך הוא הדין, כמו שאמרו לגבי טלית שבאמת יתכן ששניהם הגביהו. ועיין"ש.

ניסינו לבאר עד פה בקצרה את נושא הטענה, ושייכות המוחזקות ע"י טענות בעלי הדינים. לא כל הדברים התבארו כל הצורך. ובעז"ה עוד חזון למועד.